

Egy párizsi világlap francia bírálata

A párizsi *Le Monde* a világsajtó egyik legismertebb napilapja. Állásfoglalásait sokat idézik, befolyása jelentős. Éppen ezért hasznos két francia szerző, Aimé Guedj és Jacques Girault *Le Monde: Humanizmus, tárgyilagosság és politika* című könyve*, mely marxista igénnyel részletesen elemzi és bírálja a lap eszmei és politikai vonalvezetését, és felfedi ideológiáját. A könyv két részre oszlik. Az elsőben (*A Le Monde 1968 májusában és júniusában*) Guedj az akkori nagy sztrájkok és diáktüntetések tükrében vizsgálja a lap igazi arculatát. A másodikban (*Sirius nézetei*) Girault a lap alapítójának, egykori vezérigazgatójának politikai felfogását elemzi (Sirius: Hubert Beuve-Méry írói álneve).

A bírálat több vonatkozásban jellemző sok „független, tárgyilagoss, pártokon felül álló szabad sajtótermékre“, s ezért — úgy véljük — ismertetésével betekintést nyújthatunk a mai polgári újságírás kulisszái mögé.

*

A lapot 1944-ben a nagyhírű *Le Temps* utódeként Hubert Beuve-Méry alapította, aki a müncheni egyezmény idején a *Le Temps* prágai levelezője volt, de az egyezmény, valamint lapja állásfoglalása elleni tiltakozásként lemondott levelezői megbízatásáról.

A megújult lap létrehozásában nem kis szerepe volt de Gaulle tábornoknak, aki Franciaország felszabadítása után egy nagy francia napilap megteremtését tűzte ki célul. Nyilvánvaló, a tábornok azt szerette volna, hogy az új lap az ő eszméinek és céljainak szószólója legyen, de Beuve-Méry nem akart alárendelt szerepet játszani, és nemcsak politikai, hanem pénzügyi függetlenségre is törekedett.

Több mint negyedszázados fennállása alatt a *Le Monde* sokszor olyan nézeteket hirdetett, amelyeket bel- és külföldön egyaránt a kormány felfogásával azonosítottak, de nemritkán ádáz polémiában kérdőjelezte meg a hivatalos álláspontot. Az indokinaí és az algériai háború idején a békés, a politikai megoldás szükségességét hangoztatta, amiért a reakciós tábornokok a „baloldal“ cinkostársának tekintették; a szuezi intervenció idején (1956) viszont helyeselte Franciaország fegyveres beavatkozását. A lap és a főszerkesztő legnehezebb harcát az ún. „semleges periódusban“ vívta. Ekkor ellene volt az Egyesült Államok európai politikájának és az Atlanti-paktum létrehozásának, s azt írta, hogy belőle éppoly biztosan megszületik

---

* A. Guedj—J. Girault: *Le Monde... Humanisme, objectivité et politique.* Éditions Sociales. Paris, 1970.

Nyugat-Németország felfegyverzése, mint tojásból a csirke. Emiatt összeütközött a kormánnyal, és a lap munkatársai között is feszültség támadt, amiért 1951-ben Sirius lemondott.

A szerkesztőség azonban ragaszkodott személyéhez, az olvasók részéről pedig olyan nagy bizalom nyilvánult meg iránta, hogy az egyetemeken, a különböző városokban tüntető gyűléseket tartottak álláspontja és a sajtószabadság védelmében. Így azután az alapító — most már igazgatói minőségben — továbbra is megtartotta befolyását a lap fölött.

A *Le Monde*-nak aránylag több idegen és ifjú olvasója van, mint bármely más francia lapnak. Művészeti, irodalmi rovatai, a francia nyelvhelyesség, már hozzátartoznak hagyománnyá vált örökségéhez. „Ami benne egyedülálló — mondja egyik értékelője —, az mindenekelőtt a híreknek alapos elmélyítése. A mindössze nyolcvan főből álló szerkesztőség és a néhány, stratégikusan elhelyezett külföldi levelező megtanult olyan kitartóan dolgozni, mint alapító főszerkesztőjük, és hozzá hasonlóan leszokott minden talpnyalásról... Külsőben és tartalomában a lap hűvös és kimondhatatlanul intellektuális.“ A legtöbb olvasó szemében „komoly, tárgyilagos és őszinte“, nem tesz engedményeket a merkantil újságírásnak, még a képillusztrációkról is lemond. Pénzügyileg is független, mert alapjainak több mint fele a közvetlen munkatársak ellenőrzése alatt áll. Napi 450 000 körüli példányszámban, újabban 26—40 oldalon jelenik meg a jól képzett újságírók műveként.

*

Az említett tanulmány szerzői azonban nem hagyják magukat elvakítani e dicséretektől, hanem arra törekuszenek, hogy — áthatolva a felületen — választ adjanak arra a kérdésre: milyen módszerekkel dolgozik a lap, milyen érdekeket szolgál, milyen eszmék és irányzatok mellett és ellen foglal állást a maga szenttelen, tárgyilagos modorában.

„A *Le Monde* tájékoztatása — állapítja meg az egyik tanulmányíró — a tényeken, az eszméken nyugszik. A tények főként bőségükkel lepnek meg. El kell ismerni, jól tájékozott lap.“ Ezután kifejti, milyen módszert alkalmaz az elemzésben: „Meg lehetne vizsgálni a tények választékát és megbízhatóságát, azután át lehetne térni a források értékelésére és ellenőrizni egyéb dokumentumokat, kikutatni más utalásokat. Mi ezt nem végezzük el, mert ez történészre váró feladat. Megelégszünk azzal, ha a lapban szereplő információkat egymással hasonlítjuk össze, és a lapot semmi mással, csak önmagával állítjuk szembe. Tehát belső, de tanulságokban gazdag bírálatról van szó, mert a *Le Monde* már címeivel, rovatolásával, magyarázataival mindig bizonyos információkat privilegizál, más szerkesztői megítélések szerint kevésbé jelentős vagy fontos tények rovására.“

„A *Le Monde* — jelenti ki a szerző — nem eszmei, hanem információs lap. Nem harcol nyíltan egyetlen politikai vonal védelmében, nem támogat semmiféle igazhitet, és nem áll egyetlen párt szolgálatában sem. Éppen függetlensége, pártatlansága és komolysága az alapja annak a bizalomnak, amelyet nagyon széles értelmiségi körökben élvez. Sirius... irányítása alatt* Jacques Fauvet olyan újságírói csapatot lelkesít, amelyen belül a politikai ellentétek többé-kevésbé kitaláltak..., mert az *équipe* gondja, tárgyilagossága, intellektuális becsületessége, nyelvezete közös és azonos. Mint »liberális« újság, a *Le Monde* nyitva tartja lapjait az egyetemi, a szakszervezeti és politikai személyiségek számára. Vannak rovatai — »Szabad

* *Guedj és Girault könyve még Beuve-Méry visszavonulása előtt jelent meg.*

vélemény«, »Szempontok« —, amelyekben pártos állásfoglalások, vagyis személyes nézetek vagy pártszerű álláspontok tárnak az olvasó elé“. A lap gondosan ápolja a tárgyilagosságot, a gondolatszabadságot, a politikai erőktől való függetlenség mítoszát. „Ezekben az értelmiségi önmagára ismer, az esemény mindennapiságában megtalálja azokat az értékeket, amelyek szeme láttára önmagát igazolják...“

Az elemzés és a bírálat a lap indokolatlannak vélt presztízsét igyekszik szerte-fosztatni. Erre az 1968. évi május-júniusi számokat használja fel, tehát azét az időszakét, amely francia viszonylatban a belső forrongások, a politikai bizonytalanságok, a sztrájkok és a diáktüntetések ideje volt.

Azt mondják, hogy az újságírók a pillanatok történései De egy hónap — vagyis az 1968. évi események hónapja — a pillanatok hosszú sorozata volt, amelyben mintha az egyes mozzanatok nem tartoztak volna ugyanahhoz a történethez. „A *Le Monde* számára — akárcsak sok más lap, szakszervezet, párt és egyén számára — az átváltozások hónapja volt, amikor valamennyi meghatározó jegye: objektivista filozófiája, ideológiai nyelvezete, vagyis egész politikai hanghordozása szüntelen változásban, átalakulásban volt“ — állapítja meg a szerző.

*

A lap tárgyilagosságának látszatát különféle módszerek művészi alkalmazásával és egybevetésével biztosítja. A gazdag információs anyaghoz rendszerint magyarázat társul, amelyet a szerkesztők, de gyakran külső munkatársak írnak, akiknek nézete hivatalosan nem azonosítható a lap véleményével. Ám a munkatársak megválasztása nem véletlen. Különben az újságírásban, akárcsak a művészetekben, a választásnak megvan a maga jelentősége. Tehát nem pusztá véletlen, ha külső írók mégis a lap álláspontját támasztják alá.

Az arányosság, a szimmetria érvényesítése a lap módszereinek egyike. A májusi tüntetésekről írva, a lap egyrészt a rendőrséget, másrészt a tüntetők kis csoportját és a diáktömegeket állítja szembe. Ezzel arányosságot teremt és megosztja a felelősséget: a rendőrség csak egy kis csoporttal harcol, mert a szembeállítás második tétele, a diáktömegek, figyelmen kívül maradnak.

Ez a mesterkélt arányosítás „a tárgyilagosság beszéd“ ideológiai funkciót teljesítő szónoki fogása. Az események, tények olyan lélektani sorrendbe kerülnek, amely megfosztja őket eredeti politikai jelentőségüktől. A rendőrségnek csupán egy kis tüntető csoporttal való szembeállítás lélektanilag igazolja az erőszakot, de elkeni a kezdeményezés felelősségét és elkerüli az esemény *politikai* magyarázatát.

Módszere a lapnak a megválaszolatlanul, függőben maradó kérdések feltevése. Ehhez járul pozitívizmusa, vagyis megalégszik a tények pozitív, a szakember pontosságával és hozzáértésével való felsorakoztatásával és leírásával anélkül, hogy azokból levonná a szükséges következtetést, sőt a fogalmazás ügyel arra, hogy ilyesmire az olvasó se vállalkozzék. A módszerek közé tartozik a jelentés semlegesítése.

Nincs helyünk részletesen bemutatni a tanulmányban számtalan példával illusztrált módszert és retorikai fogásokat. Ezek tükrében a „tisztá“ információ „javított“ információvá válik, mert a „tárgyilagosság kommentárok“ valósággal óvják az olvasót a tények bizonyossága ellen. Illusztrálásként egyetlen példát említünk.

A májusi események során a rendőrség brutális magatartása általános felháborodást szült. A *Le Monde* azonban ügyes szofisztikával, „tárgyilagossá“ tisztára mossa a rendőrséget. „A rendfenntartó erők feladata — írja — bizony nem könnyű meg azáltal, hogy az erőszak hatalmába keríti az utcát; nem lehet tehát elítélni azo-

kat a rendőröket, akik a parancsnak engedelmeskednek, védekeznek a tüntetők támadása ellen, vagy visszaszorítják őket: ez nyilvánvaló meggondolatlanság volna. Ámbár többjüknek rávetni magukat egy földre tepert tüntetőre — ez nem méltó a civilizált rendőrséghez.“

Tehát a rend a rendetlenséggel, a rendőrség a tüntetőkkel áll szemben. És itt választ kapunk egy korábban függőben maradt kérdésre: az erőszak kezdeményezése nem róható föl a rendőrségnek, mert ez hivatása szerint a rendet szavatolja. Ebből az következnék, hogy a felelősség a tüntető diákcsoportra hárul. Ez a válasz egy mesterkéltszembeállítással eselik. A brutalitás azokra a felelőtlenekre hárul, akik egyaránt ott vannak a diákmozgalom és a rendőrség soraiban: az arányosan megoszló felelőtlenekre: „Ismét és ismét csak sajnálni tudjuk, hogy — bizonyára áthágva az utasítást — egyes rendőrök sóvárogva, duhajok módjára, sértegették, molesztálták és megkülönböztetés nélkül ütötték mindazokat, akik gumibotjuk hatótávolságába kerültek.“

Igy aztán sajnálható a brutalitás, mert érette senki sem felelős, hiszen a rendőrök — azok is, akik a parancsot adják, és azok is, akik végrehajtják — olyanok, amilyenek, tehát nem okolhatók. Ki hát a felelős? „Ezeknek az embereknek egy civil parancsol... aki, úgy látszik, szórakozott a túlzások láttán.“ Ilyen módon a társadalmi mozgalom gyökerei, az utcai harcok, a kirobbanó túlzások egy azokon szórakozó egyénre vezethetők vissza...

A tárgyilagosság nevében a *Le Monde* gyakran vonakodik állást foglalni. Az ítéletet a történelemre bízta. Az apolitizmusból adódik a tárgyilagosságság, a jelen történéseinek megoldhatatlan problémája: beleesik az elvégezhető, de nem ismert cselekvés, és az ismert, de végre nem hajtható gondolat csapdájába. A *Le Monde* tehát az események szélén, szemben az azokban érdekelt pártokkal és egyénekkkel, valamint az elvakító szennvedélyekkel a gondolkodó méltóságát őrli magára és Kasszandra tiszta tekintetével szemlélődik.

A tárgyilagosság nevében valamennyi csoportnak felhánytorgatja, hogy a szokásos elemzésekhez, elcsépelet jelszavaikhoz tartják magukat. A diákokkal vállalt szellemi szolidaritás árca alatt szüntelen támadást intéz a kommunisták ellen, akiket „konzervatívoknak“ és „reformereknek“ nevez. A főszerkesztő Fauvet ezért a forradalom stafétabotját a diákok kezébe adja, és csodálja „forradalmi szándékukat, mert ebben a korszakban egyedül nekik van meg a bátorságuk, hogy forradalmároknak tüntessék fel magukat... ugyanis a diákok jó magjának... van bátorsága vállalni a harcot az egyetemi berkek erkölcsi és társadalmi sivatagában“.

Minden „tárgyilagosságra törekvés“ mellett nemegyszer ellentmondás fedezhető fel az információ és a kommentár között. Többek szerint nem riad vissza az igazolhatatlan állításoktól sem, magát ahhoz a következtetéshez alkalmazva, amelyet Montesquieu tett halhatatlanná a néger rabszolgaságról tartott védőbeszédében: „Lehetetlen feltételeznünk, hogy azok ottan emberek lennének, mert ha feltételezzük, hogy emberek, az hihető, hogy mi magunk nem vagyunk keresztények.“

*

Vajon a *Le Monde* mindezeket a retorikai fogásokat valóban a tárgyilagosságság, a függetlenség érvényesítése végett alkalmazza-e, vagy valamilyen jól körülírható ideológiát takargat velük? Legalábbis szavakban szimpatizál a „forradalmárokkal“, de nem harcol a gaulle-ista hatalom ellen, nem tekinti magát sem baloldalinak, sem jobboldalinak, hanem azt valija, hogy „a régiekkel szemben előre tekint a modernekkal“. A „megújító gondolat“ hangoztatása ellenére a *Le Monde* a polgári

ideológia képviselője. Ezt a világnézetet vallja valamennyi munkatársa a gondolkodásukban megnyilvánuló különbségek ellenére.

Három pontban összegezhető ideológiája megmagyarázza a lap és a vezérigazgató politikai magatartását, állásfoglalását a külső és a belső kérdésekben, valamint a különböző politikai csoportokról és pártokról vallott nézeteit.

Az első annak a felfogásnak a hírdetése, mely szerint az ideológiai harc a szocializmus és a kapitalizmus között már túlhaladott. Mindkét rendszert az ipari társadalom fogalmával helyettesítik, melynek tartalmát főként az amerikai Galbraith tanításaival töltik ki.

Marxszal ellentétben azt fejtegetik, hogy a termelőeszközök termelése nem a termelés társadalmi viszonyaitól függ, mert valamely társadalom meghatározásában ezek jellegénél fontosabb a termelőerők által elért színvonal. Ezért az iparilag fejlett társadalmak, legyenek szocialisták vagy kapitalisták, azonos problémákkal viaskodnak, és „minőségileg szemben állanak azokkal a kapitalista vagy szocialista társadalmakkal, amelyeket fejletlen voltuk határoz meg“. Ennek a tézisnek kidolgozója Franciaországban Raymond Aron volt, de a *Le Monde* valamennyi munkatársa elfogadja. Éppen ezért mindegyre felbukkan a lap hasábjain. „A valóságban ez a harc [ti. a két rendszer közötti] inkább gyöngül, mint erősödik“ — írja M. Duverger. P. L. Reynaud pedig kijelenti: „Sem a liberalizmus, sem a szocializmus nem felel meg annak a komplex társadalomnak, amelyben élünk... túl kell jutnunk az ideológiák elmeszesedett formáin...“ Ebből következik, hogy a tüntetéseknek, a társadalmi mozgalmaknak nincs politikai jellegük, kiváltó okuk nem a kapitalizmus, hanem a civilizáció válsága. Hasonló eszméket hirdet az angol Toynbee, de a történetfilozófia számos újkeletű hajtásában is feltűnedeznek hasonló vélemények.

A második „sarkigazság“ az elsőnek a következménye: az osztályharc — úgy mond — túlhaladott. Helyébe új fogalom lép: a fogyasztói társadalom. Ismét ellentétben Marxszal, kijelentik, hogy a kapitalista társadalmat nem a kizsákmányolás, hanem a fogyasztás határozza meg, nem az elszegényedés, hanem a bőség. „Manapság a felserdülő nemzedék — írja T. Pfister — virágzó gazdasági élettel, a fogyasztói civilizációval találkozik, és az a felfogás alakul ki benne, hogy ez az élet természetes feltétele.“ J. Duhamel pedig fölényesen állapítja meg: „Az osztályharc a fogyasztói társadalom fejlődésének arányában tompul.“ Következésképpen a válság nem gazdasági, hanem „emberi“ jellegű, mert „a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak ellentéte nem lehet jellemző egy olyan társadalomra, melynek célja nem a profit, hanem a termékek akkumulációja“. A munkások követelései, bérharcai egyenesen hajtómotorjai ennek a társadalomnak. Követeléseikkel ugyanis biztosítják „a gazdasági gépezet jó működését“, és minél nagyobb a munkások követelése, „annál jobban integrálódnak a fogyasztói társadalomban..., harcukkal erősítik e társadalmat, amelynek ők is fenntartói és konzerválói“.

Mindebből szerintük az következik, hogy a munkásoknak és a munkáltatóknak konvergens érdekeik vannak, s ezért a leggyakrabban egyesülnek egymással a fogyasztói társadalom védelmében, noha annak javaiból nem ugyanazon a címen részesülnek. Ha a két csoport mégis szembekerül, az csupán konjunkturális jellegű, hiszen „az osztályharc túlhaladott“.

Más tartalmat kap náluk a forradalmár fogalma is. Nem az határozza meg, amit választ, hanem amit visszautasít. A forradalom zászlóját véleményük szerint nem a munkásosztály, hanem a fiatalok és az értelmiségiek tartják kezükben.

Az objektivista ideológia harmadik tétele: a kapitalizmus túlhaladott, és a kapitalisták átengedik helyüket a technokratáknak, vagyis új fogalmat használva: a szervezett társadalomnak.

Marxszal ellentétben azt tartják, hogy a modern társadalmak feladata nem a termelőeszközök kisajátítása, hanem a technokratikus szervezés; a kialakuló hierarchia nem a tulajdonra, hanem a tekintélyre épül. „Ugyanis valakinek mindig engedelmeskedni kell — a rend és a szabadság nem jár együtt. Az ember rabja lett a hatalmas társadalmi gépezetnek, amely megghiúsít minden kezdeményezést... Franciaország egy részvénytársaság, a gépezetek kibernetikus akkumulációja.“ A tüntetések, a társadalmi mozgalmak kiváltója tehát nem az embernek ember általi kizsákmányolása, hanem a technika bürokratikus rendje, legyen az állami vagy kapitalista. Ebben gyökereznek az olyan fékevesztett tüntetések, amelyek kétségbe vonnak mindenfajta „gépezetet“, az összes intézményeket, az összes hierarchiákat, legyenek azok állami, szakszervezeti vagy pártjellegűek. „Az 1968. évi forradalom — véli az egyik cikkíró — nem annyira a fogyasztói társadalom ellen irányult, mint inkább a modern ipari társadalom gépezete ellen.“

Ilyen módon a szocializmus és a kapitalizmus, a Hatalom és az Ellenzék között nevezőre kerülnek. Az államapparátus, a rendőrség, a közigazgatás, a politikai pártok és a szakszervezetek gépezete e koncepció szerint egyaránt akadályozói az új társadalom létrejöttének.

Minthogy minden érték átalakulóban van, a *Le Monde* megérti a tüntető diákok magatartását, akik kétségbe vonnak minden tekintélyt, mert ez fokozatosan autoritarizmussá fajul. Ezért írja, hogy „ez a háború [ti. a májusi beháború] a felnőttek szégyene és szégyene mindenkinek, aki az országban hatalommal rendelkezik... emberi nyugalmutakat akarják megvédeni, amely a fiatalok kis falanxa előtt megingott... Az apák — burzsoák és proletárok — ugyanannak a támadásnak az áldozatai, közösen védik, ami őket cinkosságukban egyesíti: tekintélyüket“. Így azután az utcákon nem a társadalmi osztályok, hanem a korosztályok harca folyt...

A *Le Monde* ideológiájában nincs meg a tudományos elméletek racionális szigorja, mégis zárt rendszer. Eszmei tételei ambivalensek, értelmük visszafordítható.

Amilyen a lap ideológiája, olyan a politikája is. A francia szerzők szerint a lap a tehetős közprétegek képviselője, hadakozik jobbra és balra, „minden vélet és minden túlzás ellen“, de a kapitalizmus megújulását, „a szervezett jólét“ beköszöntését várja.

Szováti Endre

A szuverenitás elve polgári bírálatainak bírálata

A szuverenitás tiszteletben tartása bel- és külföldi viszonylatban minden egyes ország konkrét körülményeinek megfelelően fejezi ki és sűríti a különféle társadalmi osztályok és csoportok érdekeit. A társadalmi gyakorlatban a szuverenitás problémája az ellentétes társadalmi erők érdekellentétét tükrözte; ennek megfelelően a doktrínák síkján éles elméleti vitákhoz vezetett, s — a finn jogász, T. Suotausta szavaival élve — a szuverenitás fogalma a „polemikus fogalmak“ jellegét öltötte (T. Suotausta: *La souveraineté des États*, 1955).

A szuverenitás kivételes fontossága a külügyekben, általában a társadalmi életben, társadalmi-politikai, nemzetgazdasági és jogi, bel- és világpolitikai implikációjára készítettek számos filozófust és közgazdászt, szociológust és főként jogászt, hogy nagy figyelmet szenteljenek a kérdésnek; éppen ezért hatalmas a szuverenitás irodalma, s bővelkedik a legkülönbébb nézetekben, elméletekben és meghatározásokban, a változatos, gyakran egymással ellentétes álláspontokban. A szuverenitás és a vele kapcsolatban kifejtett nézetek tudományos elemzése — amelyet megnehezít a kutatásra kínálkozó anyag bősége — megköveteli az elméletek és bizonyítékok differenciált kezelését a tárgyalt korszak társadalmi-politikai viszonyai alapján, szoros összefüggésben a különböző államokban ható politikai erők kül- és belöldi viszonylatban érvényesülő tendenciáival és érdekeivel. A nemzetközi kapcsolatokban és a nemzetközi jogban érvényesülő szuverenitás-fogalmak értékelése ugyanakkor megkívánja a nemzetközi relációk fő irányzatainak és jellemző vonásainak a figyelembevételét, a társadalmi-politikai erők viszonyának és különböző történelmi korszakokban érvényesülő nemzetközi dinamizmusának szem előtt tartását. Ily módon értelmezendő a szuverenitásról szóló változatos elméletek kialakulása és fejlődése, s az is, hogy egy adott történelmi pillanatban miért éppen egyik vagy másik teória dominált, s mi az uralkodó elmélet társadalmi finalitása.

A jelenlegi feltételek közepette, midőn az imperializmus uralmi szférája jelentősen leszűkült, a reakciós monopolista körök, attól a vágytól vezérelve, hogy visszaszerezzék elvesztett hadállásait, és megszilárdítsák megingott uralmukat, az államok és a népek szuverenitása megsértésének új eszközeihez folyamodnak, s megkísérelnek elfojtani minden, a szabadságra és a társadalmi haladásra irányuló törekvést. A különböző imperialista hatalmak, mindenekelőtt az Egyesült Államok külpolitikájában a szuverenitás alapelvét tagadó irányzatok érvényesülnek, mégpedig a kisebb vagy gyengébb államok erősebb államoknak való alárendelésére építő különféle gazdasági és politikai-katonai „integrálási” intézmények létrehozásával, a népek társadalmi és nemzeti felszabadulási harcának ellenzésével, a népek azon akaratának semmibe vételével, hogy ők maguk, függetlenül és szuverén módon határozzák meg saját sorsukat.

A jelenlegi nemzetközi viszonyokban a szuverenitás előtérbe helyezése az államok érdekvédelmének jelentős eszköze az imperialista politikával szemben, de ugyanakkor akadály a politikai és gazdasági terjeszkedést célzó tervek megvalósításának útjában. Ez magyarázatul szolgál arra is, hogy miért igyekeznek bizonyos nyugati jogászok lekicsinyelni vagy éppenséggel elítélni a szuverenitás alapelvét, amelyet a nemzetközi konfliktusok és a feszültség egyik forrásaként tüntetnek fel, így próbálván igazolni azokat a cselekvéseket, amelyekkel semmibe veszik a népek és a nemzetek érdekeit.

A szuverenitás demokratikus tartalmának eltorzítása; a szuverenitás alapelvének különféle formákban megnyilvánuló tagadása, haladó jellegében rejlő fontosságának tagadása a mai nemzetközi viszonyokban; az államok szuverenitását, államok feletti szervezetek, „világállam” vagy „világkormány” létrehozását hirdető „világviszonylatú” nézetek terjesztése; a Közös Piachoz, az Európai Szén- és Acélközösséghez hasonló államok feletti nemzetközi szervezetek eszményítése: íme, számos polgári gondolkodó álláspontjának lényege a szuverenitás kérdésében.

A mai nyugati doktrínában a szuverenitást illetően kiemelkedik néhány, különböző elméletek formájában megfogalmazott fő irányzat. Bizonyos teóriák a nemzetközi viszonyok fejlődése új feltételeinek közepette a szuverenitás „időszerűtlen”, „elavult” jellegét hangoztatják. A szuverenitás jelentősége, sőt, létezése nyílt tagadásának tendenciája főként a „kompetencia” és a „világjog” elméletében nyilvánul

meg. Az olyanszerű teóriákban, mint a „relatív“ vagy „korlátozott szuverenitás“ elmélete, vagy a „hatalmi elmélet“, újabb keletű nézetek nyilvánulnak meg, amelyekben több nyugati szerző elismeri ugyan a szuverenitást és jelentőségét a nemzetközi viszonyok és szervezetek vonatkozásában.

A jelenlegi nemzetközi viszonyokat az jellemzi, hogy minden földrész államai szuverén entitásként léteznek és vesznek részt a nemzetközi életben; ezen államok számára a szuverenitás alapelvének tiszteletben tartása, függetlenségük megszilárdításával, a nemzetközi problémák megoldásában, a nemzetközi törvényesség biztosítása folyamatában játszott szerepük növekedésével egyértelmű. Éppen ezért a szuverenitás alapelve tiszteletben tartásának jelentősége a jelenlegi szakaszban nem-hogy csökkent volna, hanem éppenséggel nőtt, s az államok nagy többsége nemzetközi demokratikus gyakorlatának uralkodó irányzataként érvényesül.

Ennek ellenére bizonyos nyugati jogászok azt hangoztatják, hogy a szuverenitás a nemzetközi viszonyok túihaladott, korszerűtlen jelensége, támogatása államközi viszonylatokban a feszültség, az anarchia forrása, s így összegeyzethetetlen a sokoldalú együttműködés fejlesztésével, a világbéke fenntartásával.

Már a háború utáni korszak első esztendeiben felmerültek ilyenszerű nézetek, főként az amerikai doktrínában. Így például Ph. Jessup azt állítja, hogy „a nemzeti szuverenitás a rossz gyökere“ a nemzetközi viszonyokban, s többé már nem „az állam legfontosabb tulajdonsága“ (Ph. Jessup: *The International Problems of Government*, 1947). Lényegében ezt a gondolatot ismétli el Ch. G. Fenwick annak hangoztatásával, hogy a szuverenitás „változatlanul akadály a nemzetek szervezett közösségének fejlődése útjában“, „a jogi anarchia tantétele“ (Ch. G. Fenwick: *International Law*, 1952). M. S. McDougal a „szuverenitást“, „függetlenséget“ pusztán formális fogalmaknak tekinti, amelyeknek nincs „belső értelmük“; véleménye szerint a nemzetközi élet egyetlen realitása a hatalom, az erő; azt is javasolja, hogy az állam-nemzet kifejezést helyettesítsék a következővel: területileg szerveződött politikai orgánium (M. S. McDougal: *International Law, Power and Policy*, 1953). Cl. Eaglton is azok közé tartozik, akik úgy vélik, hogy a „szuverenitás tana teljes egészében elvetendő (*International Government*, 1948). Az amerikai doktrína e támadása a szuverenitás elve ellen szorosan összefügg a nemzetközi kapcsolatokban a háború befejezése után kialakult helyzettel: az Egyesült Államok — a tőkés országok közötti viszonylatban — uralkodó szerepre tett szert. Az amerikai hegemonia biztosítása, az államok szuverenitásának hangoztatása következtében nehézségekkel küszködő nagy észak-amerikai monopóliumok gazdasági és politikai terjeszkedésének megkönnyítése megkívánta a szuverenitás „elavult jellegéről“ szóló elméletek megfogalmazását. Abban az időszakban az Egyesült Államok vezető körei uralmi tendenciáinak elméleti igazolását próbálták megalapozni a szuverenitás fogalmának lejáratásával, tartalma eltorzításával. A szuverenitás ellen felhozott érveket a tagállamok szuverenitásának felszámolására alapozott „világállam“ megteremtésének szükségességére vonatkozó nézetekkel társítják: „Amíg a népek a világkormányt és jogát el nem fogadják, államaik nem lehetnek cselekvőképesek. Ez kiváltképp fontos az amerikai nép számára, amely ma a világ vezetője“ (Cl. Eaglton i.m.). H. Morgenthau amerikai jogász és szociológus ebben az értelemben hangoztatja „a világállam eszméjének precedens nélküli fontosságát“. Nézete szerint a nemzetközi béke és biztonság csakis úgy valósulhat meg, hogy „a nemzetek átszarmaztatják szuverenitásukat egy olyan világhatóságra, amely a nemzetek fölött oly módon szuverén, ahogyan a nemzetek saját területükön belül szuverének“. A szerző azt javasolja, hogy „a szuverén nemzetek jelenlegi társadalma gyökeresen alakuljon át

az egyének nemzetek feletti közösségévé“ (H. Morgenthau: *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*, 1967).

A világállam megteremtésével kapcsolatos javaslatok gyakorlatilag főként az ENSZ-re vonatkoznak. A világszervezet megteremtésétől kezdve jó évtizedig az ENSZ-ben az Egyesült Államok uralkodó helyzetben volt. Abban a korszakban ez a tény azokban a kísérletekben is megnyilvánult, amelyek az ENSZ Chartájának, a világszervezet létezését és az államközi kapcsolatokat szentesítő alapelveknek (a szuverén egyenlőség, a be nem avatkozás elvének tiszteletben tartása) a revideálásra törektek. Ezek a kísérletek azonban hiábavalónak bizonyultak, megvalósításukat a szocialista államok ellenezték. Az ENSZ a „hidegháborús“ korszakra jellemző minden baj és nyomás ellenére megőrizte demokratikus alapjait. A polgári doktrínában voltak lucid álláspontok is. M. Bourquin professzor például rámutatott azokra „a súlyos veszélyekre, amelyeknek az ENSZ tenné ki magát“, ha átalakulna világállammá; „ez ahelyett, hogy megerősítené, romlásba döntené a világszervezetet“ (M. Bourquin: *L'État souverain et l'organisation internationale*, 1959).

A szuverenitást támadó elméletek konkrétan kifejeződtek bizonyos támadó jellegű katonai tömbök létrehozásában; atlanti szövetségei viszonylatában az Egyesült Államok uralkodó szerepének biztosítására irányuló feltételek közepette elsőként a NATO alakult meg 1949-ben. A hegemoniára és világalomra törekvő politika nyilvánult meg más agresszív katonai tömbök létrehozásában is (ANZUS — 1952; SEATO — 1954). Az imperialista körök, kiváltképpen az egyesült államokbeli imperialista körök arra irányuló kísérletei, hogy a háború után létrehozzák az agresszív katonai tömbök rendszerét, jelentős ideológiai támaszra leltek azokban az elméletekben, amelyek az államközi viszonyokat az erők viszonyaként értelmezik, a „jog“, a „rend“, a „szuverenitás“ fogalmakkal kapcsolatos nézeteket pedig az erősebb államok „nemzeti érdeke“ elsőbbségének hangoztatásával pótolják (H. Morgenthau: *In Defence of National Interest*, 1952; R. Maciver: *The Nations and the United Nations*, 1959).

A szuverenitás „túlhaladott jellegéről“ szóló nézetek más nyugati országok tudósainak műveiben is fellelhetők. J. Buchmann például „a nemzetközi jog tehetetlensége és a nemzetközi anarchia mély okát a hatalomnak az államok-nemzetek között való pluralista megoszlásában ismeri fel, vagyis a szuverén államok létezésében, és az államfeletti szervezetek létrehozásával tartja elérhetőnek a szuverenitás kiküszöbölését. (J. Buchmann: *À la recherche d'un ordre international*, 1937). A jogász H. Brugmans 1956-ban a következőket állította: „A szuverenitás okozta csalódásokra a megoldás a federációs irányzat, a nemzetfelettliség“ (*Panorama de la pensée fédéraliste*, 1956).

Az ilyenszerű állítások aaptalanságát azonban bebizonyította a társadalmi és nemzeti felszabadulási folyamat, amelynek háború utáni lendülete a szocialista államok rendszerének kialakulásához és függetlenségük folytonos megszilárdulásához, a volt gyarmati területeken új nemzeti államok megjelenéséhez vezetett. Ez mindinkább a haladó, antiimperialista társadalmi-politikai erők javára módosította a jelenkori világ politikai arculatát.

Ezeket az — egész nemzetközi élet jellegét meghatározó — átalakulásokat persze nem hagyhatták figyelmen kívül a nyugati teoretikusok. Valóban, ezek az átalakulások tükröződnek a szuverenitásról szóló, több nyugati elmélet „átszabási“ kísérleteiben. Megfigyelhető, hogy már ritkábban merülnek fel olyan tézisek, amelyek durván, közvetlenül tagadják a szuverenitás alapelveinek időszerű jelentőségét, vagy — bizonyos esetekben — éppenséggel feladását hirdetik. Nagyon tanulságos e vonatkozásban J. Kunz példája: a hágai Nemzetközi Jogi Akadémián 1955-ben tartott

előadásában alaptalan és elfogadhatatlan eszmék mellett realista elgondolások is fellelhetők. A következőket hangoztatja: „A szuverén államok többé már nem a nemzetközi jog egyedüli alanyai, de továbbra is a legfontosabb alanyok, amelyeket minden nemzetközi jog megillet, s amelyeknek nemzetközi jogi kötelezettségeik vannak; ugyanakkor a nemzetközi jog, e jog minden nem-állami alanyának létrehozói... Az új nemzetközi jog korlátozza az államok szuverenitását, de általában csupán a szuverenitás korlátozásairól van szó. *Nem sikerült reálisan korlátozni szuverenitásukat, még kevésbé kiküszöbölni*“ (Gh. M. kiemelése).

A nemzetközi viszonyokban bekövetkezett változásokat, az új aspektusokat több jogász megemlíti ugyan, de ugyanakkor megkísérli rájuk húzni az elavult, időszertülnen, a valóságossal nyilván ellentmondásban levő értékelések kényszerzubbonyát. Így például N. Friedmann, a Columbia Egyetem (Egyesült Államok) professzora megállapítja: „Manapság az új államok, mint például Ghana vagy Guinea, majdnem azonnal létrejöttük után, az ENSZ-be való felvételükkel elnyerik a nemzetközi jogi státútumot és az egyenlő szavazat jogát“; ugyanakkor rámutat: „Veszedelemes felületesség volna a nemzeti szuverenitás elterjedését (vagyis: az új államok alakulását — Gh. M.) csupán délibábnak hinni, a nemzetek nemzetközi jogi egyenlősége alapelve fiktív alkalmazásának tekinteni...“ (*Law in a Changing Society*, 1964). Az államok és a nemzeti szuverenitás realitásának ez az elismerése azonban félreérthetetlenül ellenkező értelmű állításokkal társul, olyanokkal, amelyekkel a szerző a szuverenitás-eszme jelentőségének csökkentésére és lejáratására tör. Űgy véli, hogy a nemzeti szuverenitás diadala nagyrészt „illuzórikus“, s ezzel összefüggésben arra hivatkozik, hogy a kis államok a nagyhatalmakhoz fűződő viszonyaikban nem érvényesíthetik szuverenitásukat (*Law in a Changing Society*). E gondolatokban már megnyilvánultak azok az általánosabb nézetek, amelyeket aztán a szerző későbbi műveiben egyértelműen megfogalmazott, azt állítván, hogy „valójában a világ határozottan kilépett a szuverén államok és a nemzeti szuverenitás korszakából; a szuverén államokat és a nemzeti szuverenitást sokszor egy előző korszak túlélése jogi szimbólumainak tekintik“ (N. Friedmann: *An Introduction to World Politics*, 1965), továbbá „az állam nemzeti szuverenitása összeegyeztethetetlen a nemzetközi renddel“ (N. Friedmann: *Théorie générale du droit*, 1965). Friedmann szerint „az új osztódások (államok — Gh. M. megjegyzése) és szuverenitások sok nemzetközi jogi problémát szülnek“; „problémákon“ az újonnan felszabadult országok közötti konfliktusokat és nézeteltéréseket ért. Azok a konfliktusok, amelyek néha megosztják „a harmadik világ“ államait, nem ezeknek az államoknak a szuverenitásában gyökereznek, hanem abban, hogy különféle imperialista hatalmak beavatkoznak belügyeikbe, hogy a neokolonializmus különböző változatai sértik az új államok függetlenségét, és megkísérlik megakadályozni független államokként való megerősödésüket. Az imperializmus támadó jellegű, a nemzetközi jogot sértő politikája, nem pedig a szuverenitás a feszültség forrása a nemzetközi viszonyokban; az imperializmus az anarchia, a törvényesség és az államok, a népek szuverén érdekei semmibevevésének a valóságos oka. Az amerikai nemzetközi jogász állítása misztifikálja a nemzetközi élet realitásait, azt az alá nem támasztható gondolatot sugallja, amely szerint — minthogy a szuverenitás előtérbe helyezése a mai világban ártalmas az együttműködés fejlesztése szempontjából — kívánatos volna, hogy az államok — kiváltképpen a kis államok — mondjanak le a szuverenitásról, hiszen a nagyhatalmak viszonylatában úgysem érvényesíthetik...

A nemzet és állam független létének és megnyilvánulásának alapvető feltétele, a szuverenitás, nem vált jelentéktelenné, „időszerűtlenné“, „túlhaladottá“, hanem éppen ellenkezőleg, a jelenlegi belföldi és nemzetközi társadalmi életben a fejlődés

fontos, haladó tényező. Ezt bőségesen szemlélteti Románia és más szocialista államok gazdasági fejlődése, számos nemrég felszabadult ország nemzetgazdasága fejlődésének sikere.

A jelenlegi nemzetközi kapcsolatok fejlődése valóban az államok közötti együttműködés erősítésének és fejlesztésének új követelményeit támasztotta; e követelmények maradéktalan kielégítése azonban — az államok nagy többsége demokratikus gyakorlata szerint — csakis azoknak az államközi együttműködési formáknak az előmozdításával valósítható meg, amelyek — minden egyes állam érdekeinek figyelembevételére építve — az egyenlőség és a kölcsönös előnyök viszonyait szentesítik, nem pedig a szuverén jogok semmibevevése vagy „korlátozása“ útján. Ebben az értelemben a politikai és jogi formák mind változatosabb sokaságában (kétoldali és többoldali tárgyalások; nemzetközi értekezletek összehívása és szerződések kötése; kölcsönös látogatások; kereskedelmi-kulturális és műszaki-tudományos kapcsolatok) valósul meg jelenleg a nemzetközi gazdasági, műszaki-tudományos, kulturális és más természetű együttműködés. A jelenlegi nemzetközi életben kivételes fontosságúak a kétoldali kapcsolatok, azok a módozatok, amelyek előmozdítják az ilyen jellegű államközi együttműködést. Az államok együttműködésének időleges formái mellett (értekezletek, szerződések, tárgyalások, küldöttségcserék) a mai nemzetközi viszonyokban igen fontosak a nemzetközi szervezetek, amelyeket az államok azért hoztak létre, hogy egyeztessék erőfeszítéseiket a nemzetközi élet különféle területein.

Következésképpen: a jelenlegi feltételek közepette a szuverenitás tiszteletben tartása az államok közötti viszony alapvető nemzetközi jogi princípiuma, amelynek biztosítása fokozott jelentőségű. Jelenleg a szuverenitás nemhogy „időszerűtlen“, „túlhaladott“ fogalom, a sokoldalú együttműködés útjában álló akadály volna, hanem éppen ellenkezőleg: az államok közötti normális, együttműködési és békés viszonyok csakis a szuverenitás tiszteletben tartása útján valósulhatnak meg, minden állam érdekeinek figyelembevételével, függetlenül az illető állam nagyságrendjétől. Ez felel meg a társadalmi fejlődés és a jelenlegi nemzetközi viszonyok követelményeinek. A nemzetközi viszonyokban a szuverenitás alapelvének tiszteletben tartása továbbra is a nemzetek közösségét alkotó minden egyes állam együttműködésének egyetlen elfogadható alapja.

Gheorghe Moca

1921–1971

Forradalmi múltunkból

Aradi Viktor és A Jövő Társadalma

Aradi Viktor életében* új korszak kezdődött Romániában: rövid ideig tartó vajúdas után valóságos világnézeti metamorfózison ment át. Hajdani radikális polgári demokratikus nézeteit meghaladva a marxizmus világszemlélete felé közeledett. Kolozsvárt telepedett le, reményekkel telítve. Folyóiratot szeretne alapítani, a *Huszadik Századhoz* hasonló, de szélesebb távlatú és merészebben a jövőbe néző lapot. Addig is az akkor induló romániai magyar folyóiratokban hallatná szavát, társadalomtudományi társaságot, magának való megfelelő keretet keres, hogy tevékenységét kibontakoztassa. Még öt év telik el, amíg vágyálma, a maga szerkesztette folyóirat *A Jövő Társadalma* címmel megszületik.

A nemzeti elnyomás kérlelhetetlen ostromozója volt az Osztrák—Magyar Monarchiában. A nemzeti elnyomás átkát és súlyos következményeit nála mélyebben kevesen érezték át. Romániában az 1917—1919-es nemzetközi forradalmi események hatására szélesebb alapokon értelmezi a nemzeti kérdést. Figyelme most már az alapvető társadalmi-politikai jelenségre, az osztályharc kérdésére terelődik, és ennek visszfényében szemléli a társadalom fejlődését. Még egyszer visszatér a nemzeti kérdésre. 1922-ben megjelent tanulmánya e tárgykörből az elsők közé tartozik Erdély Romániával való egyesülése után. A tőle megszokott nyíltsággal tárja fel a helyzetet, és a megoldás útját keresi. Felfogásával sem a román, sem a magyar nacionalisták nem érthették egyet: a nemzeti kérdés megoldását az egységes Románia keretei között, a román nép és az együttélő nemzetiségek teljes jogegyenlőségének, barátságának és együttműködésének útján látta megvalósíthatónak.

Aradi a rá jellemző teljes odaadással kapcsolódik be Kolozsvár pezsgő baloldali szellemi életébe. Románra fordítja *Catarina, Doamna Noastră* című, eredetileg magyarul 1913-ban megjelent könyvét, és az *Adevărul literar* hasábjain 1925-ben folytatásokban közli. Némileg átdolgozva 1928-ban jelent meg kötetben Kolozsvárt, és méltó feltűnést keltett. Előadásokat tart, ahol csak módja van rá, és fáradhatatlan vitázó. A Kolozsvárt 1926. október 10-én alakult Társadalomtudományi Társaság kezdeményezői között találjuk Dienes Lászlót, Victor Chereszteşiu-t és Aradi Viktort. Vezetőinek összetétele azonban túlságosan heterogén volt. Ezzel szemben a tényleges intézők a baloldali Petre Suciú és Dominic Stanca főtitkárok, Victor Chereszteşiu, Dienes László és Antal Márk. Aradi részt vett a rövidéletű társaság munkálataiban, azonban célravezetőbbnek találta, ha külön szemináriumot szervez. Az általa létesített „Marx-kört” értelmiségiek s különösen ifjúmunkások látogatták. A tananyag tárgya a dialektikus materializmus vagy inkább a dialektika volt.

* *Aradi Viktor életének az első világháború előtti korszakával a Korunk 1969. 1. számában foglalkoztam. E cikk 1920 utáni romániai életének kolozsvári szakaszát tárgyalja.*

1920-ban, amikor még nem alakult ki világosan, hogy Aradi mit is akar és hová tartozik, Halász József marosvásárhelyi értelmiségi munkásvezető Dr. Eugen Rozvanihoz, az Erdélyi Szocialista Párt titkárához fordult tájékoztatásért. Rozvani válaszában azt írja, hogy „Aradi Viktor pártunkkal nincsen semmi összeköttetésben. Én személyesen ismerem és becsülöm tisztességes múltjáért és mert becsületesen küzdött a reakció ellen“. Rozvani úgy véli, hogy Aradi „a magyar közeposztály radikális részét akarja új párttá szervezni... ,minthogy idegen pártról lenne szó, mi annak létesítésében részt nem vehetünk, de viszont nincs okunk egy kialakuló radikális pártot támadni, amikor sokkal nagyobb ellentétekkel kell küzdenünk. Jó akaratú semlegesség, ez lehet a mi álláspontunk“ (Marosvásárhelyi Múzeum Levéltára). Aradi sok mindennel kísérletezett, különböző társaságok, körök szervezésében vett részt, de távol állt attól, hogy valamilyen pártot szervezzen. Ellenben helytálló, hogy a haladó szellemű, radikális, demokratikus értelmiségiek baloldali szellemi frontjának kialakítása egész romániai tevékenységét áthatotta.

1924-ben a kolozsvári szakszervezeti tanács a munkás kultúrmozgalom vezetésére alkalmazta. Ebben a minőségében ismeretterjesztő brosúrasorozat kiadását kezdte meg *Proletárok Könyvtára* címmel. A sorozat 1. füzet, a *Csillagvilágtól a szocializmusig*, és a 13. számú füzet, *Az emberi társadalom*, Aradi írása.

Ösztönzője volt a Kolozsvárt megjelenő *Societatea de mine* (A Jövő Társadalma) haladó szellemű román folyóirat kiadásának. Ez a lap több írását közölte; egyik a szociográfiai kérdőívekkel foglalkozott, és a szociológiai ankétok módszereit ismertette. A vegyes szemléletű munkatársak közül a szocialista Ion Clopoțelrel tartott közelebbi kapcsolatot.

Az 1924—1925-ös év Aradi részére a felkészülés éve volt. Sokat utazott, hosszabb időt töltött Bukarestben, és kapcsolatba lépett a Nemzetközi Munkássegélynek Berlinben működő központjával. Bukarestben, Kolozsvárt és Erdély más városaiban a Román Nemzeti Párt hajdani szabadelvűbb vezetőit kereste fel. Csalódottan tapasztalta, hogy legtöbbször jobban vonzotta a hatalom és egyéni karrierjük biztosítása. Mégis sikerült közülük egyeseket terveiknek megnyerni. Különösen a társadalomtudomány iránt érdeklődő, humanista és demokratikus ideáloktól áthatott értelmiségiekre gyakorolt jó hatást. Szövetségesre talált I. C. Parhon professzorban és haladó szellemű körében, megbeszéléseket folytatott a neves harcos demokrata ügyvéddel, Costa-Foruval, a magát anarchistának valló, de a marxista—leninista irodalom kiadását előmozdító Panait Moșoiuval, N. D. Coceával, a baloldali és antimonarchista *Facla* főszerkesztőjével, Ștefan Voitec baloldali szociáldemokrata vezetővel, Petre Zisuval, a kommunista perek egyik nagynevű ügyvédjével; több fiatal, tehetséges értelmiségit nyert meg terveinek.

Aradi egész további működésére mélyreható befolyást gyakorolt a Nemzetközi Munkássegély központjával megteremtett kapcsolata, amely megbízta a hatalmas propaganda-szervezet kiadványállalatainak, folyóiratainak és képeslapjainak romániai képviselőjével. Így vált Aradi a weimari Németország és az ausztriai legjelentősebb baloldali könyvkiadványállalatok: a Malik Verlag, a Neuer Deutscher Verlag, a Verlag „Die Schmiede“, a Wiener Volksbuchhandlung—Sozialistische Bücherei kiadványainak romániai terjesztőjévé.

A munkásmozgalom és a haladó szellemű magyar értelmiség nagy hiányát érezte egy megfelelő beállítottságú társadalomtudományi folyóiratnak. A kezdeményező lépést Aradi Viktor tette meg *A Jövő Társadalma* kiadásával, 1925-ben. Aradi az egész országot bejárta, hogy munkatársakat, anyagi áldozatra kész barátokat, előfizetőket, olvasókat toborozzon. Felhívásokat és előfizetési íveket küldött szét (Teleki—Bolyai Könyvtár, Turnowsky Sándor-hagyaték). Ugyanakkor külföldi mun-

katársak bevonására is lépéseket tett. Időrendi sorrendben a lap megelőzte a Dienes László, majd Gaál Gábor szerkesztette, ugyancsak Kolozsvárt megjelenő *Korunkot*. Aradi a két folyóirat egyesítésére gondolt (Becski Andor és Bán Imre közlése). Tervét a *Korunk* első évfolyamainak erősen heterogén irányzata miatt csak úgy valószínűsíthető volna meg, ha feladja *A Jövő Társadalma* eredetileg elképzelt beállítottságát. Máskülönben a két folyóirat arculata eléggé eltérő volt, és így nem zavarták egymás köreit. *A Jövő Társadalma* irodalommal csak mellékesen foglalkozott, a művészet társadalomtudományi és politikai vonatkozásai érdekelték.

A Jövő Társadalma megjelenésének előkészítésében Dán István, az Egységes Szakszervezetek Famunkás Szövetségének titkára és Becski Andor útján Aradit közvetlenül támogatta a Romániai Kommunista Párt. A folyóirat előtt nyitva állottak az Egységes Szakszervezetek munkásotthonai, és olyan segítséget kapott tőlük, mint a munkáslapok. Aradi nagy súlyt helyezett arra, hogy a lap munkatársai közé baloldali szociáldemokratákat és román haladó szellemű értelmiségieket vonjon be. A romániai szociáldemokrata párt kolozsvári baloldali képviselői közül a munkatársak között találjuk Ehrenfeld Bélát és Salamon Lászlót. A román baloldali értelmiségiek felé Victor Chereșteșiu és Petru Suciú segítségével teremtett kapcsolatot. A szerkesztés és terjesztés minden gondját Aradi viselte. Legközelebbi munkatársai Becski Andor, Victor Chereșteșiu, Krausz László, Petru Suciú, Salamon László és Marosvásárhelyről Turnowsky Sándor voltak. A munkásmozgalmi vezetők közül Simó Géza, Kahána Mózes és Dán István állottak vele szorosabb kapcsolatban. Kahána Mózes 1926-ban a kolozsvári hadbíróóság börtönéből is dolgozott a lapnak, írásai „Vendég János” álnéven jelentek meg. Az említettekén kívül a legfőbb szereplő munkatársak között találjuk Erdélyi Sándor, Erdélyi József, Borsai András, Tihanyi Erzsébet, Mózes Aranka és Jenő, Agata Maior, Becski Irén, Fáskerti Tibor, Ááron Géza nevét. *A Jövő Társadalma* anyagi ügyekben, szervezési kérdésekben és szerkesztői viszonylatban is jelentős támogatást kapott Bán Imrétől, aki 1929—1930-ban Bukarestben is együtt dolgozott Aradival.

Az első szám 1925 szeptemberében, az utolsó 1930. május 15-én jelent meg. 1927 augusztusában betiltották, és októbertől 1928 áprilisáig *Huszonegyedik Század* néven mint „szociálpolitikai röpirat” jelent meg. 1929 szeptemberétől 1930. május 15-ig, Aradi Viktor letartóztatásáig, újólá *A Jövő Társadalma* nevet vette fel. 1930 januárjáig Kolozsváron, februártól Bukarestben adták ki.

Az első szám programszerűen vázolja a lap törekvéseit. *Utunk és eszközeink* című cikkében Aradi kifejti: „A társadalomtudományok segítségével meg akarjuk világítani és az ember szolgálatába akarjuk állítani a társadalmi erőket, amelyek eddig csak mint vak végzetszerűségek irányították életünket és örölték fel akarásunkat. Eszközünk: a társadalomtudomány művelése és a társadalomtudományi ismeretek terjesztése. Ennek az akciónak szócsove folyóiratunk, míg maga az akció lényege a szervezett kollektív munka.” Arra a kérdésre, hogy „Melyik szociológiát fogjuk művelni?“, óvatosan azt válaszolja, hogy a „Mában ... rossz szemmel nézik a társadalomtudomány haladását“, mert „a társadalomtudomány bizonyos tekintetben a jövőbe látás is, és a Ma félti életét a Holnaptól“. Legfőbb feladatnak és a lap gyakorlati munkájának a szociográfiai munkák készítését tekintette. Ugyanabban a számban Dienes László *Szabad tanítási tervzet* című cikkében a társadalomtudományi szeminárium és szabadiskola programtervezetét ismerteti. A tantárgyak között található „A történelmi materializmus világnézete és szerepe a munkásmozgalmában“, az „Aktuális társadalmi mozgalmak“, az „Irracionalisztikus alépitményű izmusok“ és a „Vallási mozgalmak“. Chereșteșiu egy társadalomtudo-

mányi könyvtár létrehozásával foglalkozik, amely *A Jövő Társadalma* tanulmányi körének dokumentációs könyvtára lenne.

Érdekesek a szocialista Ion Pas és a humanista-demokrata C. G. Costa-Foru levelének részletei. Utóbbi kijelenti, hogy „a folyóirat programja minden dicséretet és a legteljesebb sikert érdemli meg. Célja tökéletesen megfelel az én céljaimnak és ezért kérem, számítsanak engem is munkatársai közé...“ Ugyanebben a számban Ehrenfeld Béla a romániai szakszervezetekről ír, Ligeti József *A múlt, a jelen és a jövő színháza* címen cikkezik. A „Szeljegyzetek“ rovatban, amelyben a munkatársak egy-egy odavetett gondolattal jelzik azt a problémát, amellyel később részletesen kívánnak foglalkozni, találjuk I. C. Parhon *A társadalmi pszichózisról*, Eugen Relgiş *Humanitarizmus és a népkisebbségek*, Lotar Rădăceanu *Szociálizmus és nacionalizmus*, Simona Basarab *Humánitarista szociálizmus*, Vera Bing *A nőkérdés körül*, G. Mihail-Zamfirescu *Szociálista irodalmat!* című írásait. Sipos Domokos levelében szívből üdvözli a lap indulását. „Nem vagyok tudós szociológus — írja —, határozott munkakört nem vállalhatok a folyóiratban, de lesznek kérdések, amikhez mint író, hozzá fogok szólni, és szívvel-lélekkel fogom »destruálni« a vallásosság köpenyébe bújt álszenteskedő önzést, a hazafiság zászlójába burkolódzó üzítást és a nemzetiesség hímes palástja alá takarózó kizsákmányoló tendenciákat.“

Aradi Viktor, mint minden küzdelmében, önenésztő lángolással, teljes energiájának a bevetésével írta és szerkesztette lapját. Ahogy Gaál Gábor és a *Korunk* elválaszthatatlanok egymástól, Aradi és folyóirata is azonosultak egymással. *A Jövő Társadalma* szociológiai arculatát megtartva a nemzetközi és hazai politikai, gazdasági és kulturális élet leglényegesebb ideológiai kérdéseivel foglalkozott. Minden egyes szám, szerény 32 lapján, változatos, tömör, könnyen érthető, érdekesítően megírt írásokat tartalmazott, Aradi sokoldalúságát, rendkívüli tájékozottságát és nagyszerű szerkesztői tehetségét tanúsítva. Módszeréhez tartozott, hogy hosszú listán gyűjtögette a megírásra érdemes témákat, amelyeket válogatásra a munkatársak elé tárt, s utána mindjárt kifejtette elképzelését a kiválasztott kérdéstről. A vonzó címlapon (Ligeti József terve) a tartalomjegyzék azonnal felkeltette az olvasók érdeklődését. A tanulmányok tömör, találó címét rendszerint Aradi fogalmazta, a szerzők gondolatait és stílusát tiszteletben tartotta, de a fölösleges szóvirágokat és kitérőket könyörtelenül kigyomláta.

Sok írás foglalkozik a Szovjetunióval. A. Kolman tizenhat folytatásos írásában mutatja be az 1925—1926-ban még eléggé ismeretlen „százéves“ orosz forradalom történetét. Ha felfogását sok esetben furcsállhatjuk és nem is fogadhatjuk el, végeredményben mégis érthetővé tette az októberi forradalom, a leninizmus győzelmét. Ebben az időszakban Romániában nem akadt szerkesztő, aki az októberi forradalom ilyen átfogó bemutatására vállalkozott volna.

A Jövő Társadalma legértékesebb cikkei romániai kérdésekkel foglalkoztak, ezek egy része tanulmány, nagyobb része szociológiai ankét és riport. Az olvasók tájékoztatását szolgálta a „Könyvek és írások“ rovat, amelyben a legidősebb hazai, még inkább a külföldi gazdaságpolitikai, szociológiai és szépirodalmi műveket mutatták be. Gazdagon képviselve volt a német és francia fordításban megjelent szovjet szépirodalom. Ebben a rovatban ismertették magyar nyelven Lukács György német nyelven megjelent Lenin-könyvét, Babel *Lovashadseregét*, Gorkij *Artamonovokját* és sok más művet, visszhangot kelteve. Az akkor még ismeretlen szovjet írások közül ismertették Gladkov *Cement* című regényét, Ilja Ehrenburg, Konsztantyin Fegyin könyveit, Szerafimovics *Vasáradatát*. Gyakran szerepelt Upton Sinclair, írtak John Reed *Tíz nap, amely megrengette a világot* című

művéről és Kurt Tucholski riportjairól. Ügyszólván minden jelentős külföldi mű, röviddel megjelenése után — többnyire magyar vagy román nyelvre való lefordítása előtt — helyet kapott a folyóiratban. Fontos szolgálatot teljesített a lap a román szociológiai és politikai irodalom közelhozásával a román kérdésekben eléggé tájékozatlan magyar olvasókhöz. A magyar irodalommal aránylag keveset foglalkozott. Aradinak sok tanulmánya és recenziója jelent meg a lapban, s valószínű, hogy a nagyszámú, aláírás nélkül közölt cikkek szintén ő a szerzője. Közéjük tartozik a Nicolae Bălcescuról szóló, a mai felfogáshoz közel álló szép tanulmány.

Aradi Viktor írásai önmagukért beszélnek: az első világháború utáni első évtized viszonyait, az akkori leghaladottabb militáns szociológiát képviselik. A *romániai problémák*, *A mócok földje*, *a Tegnap és ma*, *a Hajdan és ma*, *Mócok, máramarosiak*, *Utazás Kolozsvártól Bukarestig*, *Romániai tragédiák* című írások olyan páratlan élességű tükröképei a két világháború közötti időszakban vajdó Romániának, amelyekhez foghatók csak N. D. Cocea tolla alól kerültek ki. Ezek az írások tényanyagukban igazak, megállapításaik izgatóan érdekesek, gondolkodásra és vitára ösztökélnek. Aradi írásaiból a romániai tőkés-földesúri rendszer tarthatatlansága derül ki. Ahogyan a rendszer legtípusabb képviselőit, a liberálisokat vagy a velejéig rothadt államapparátust ostromozza, ahogyan az erkölcsi süllyedést bemutatja, ezt a nem kívülről szemlélő hidegségével, hanem a nép iránti forró együttérzéssel, felháborodással és fájdalommal teszi.

Nincs okunk arra, hogy Aradi túzásait és gyengéit elhallgassuk. Ő sem kerülhette el a szektás szemlélet és a proletkult gyermekbetegségét. Figyelmét elkerülik az olyan tényezők, mint a nemzeti sajátosságok és hagyományok. Az irodalom és művészet kérdéseit egyoldalúan, a szociológus szemüvegén keresztül látja, és túl szigorúan ítéli meg az akkor kibontakozó romániai magyar irodalom első zsenge alkotásait. Figyelemre méltó jelenség, hogy távol maradt a kommunista és szociáldemokrata párt közötti, nemzetközileg megnyilvánuló és gyakran elfajuló ellentételtől. Ügyszólván egyedülállóan: folyóiratában megfertek egymás mellett kommunisták, szociáldemokraták és polgári demokrata humanisták. *A Jövő Társadalma* nyitva állott a vita előtt — a meggyőzőbb érv győzelmének szabad teret engedett.

Hazai történetírásunk még adósa a Román Munkássegély története feltárásával. Itt csak Aradi szerepéről szólhatunk. A Román Munkássegély ügyét a kommunista párt felkarolta. Olyan emberek vettek részt munkájában, mint Baruh H. Berea, Józsa Béla, Nagy István, Halász Magda s a román tudományos élet nagyjai közül Petre Constantinescu—Iași és I. C. Parhon. A párt irányította tömegszervezetek és sajtó rendszeresen foglalkoztak a Munkássegéllyel. Aradi ez alkalommal is teljes erőbevetéssel fogott munkához. *A Jövő Társadalma* hasábjain egymás után jelentek meg a Nemzetközi Munkássegélyről szóló beszámolók. Bukarestben I. C. Parhon egyetemi tanár vállalta az elnöki tiszteletet, Aradit az egyesület főtítkárának választották. A törvények tiltó rendelkezését tekintetbe véve mellőzték a „Nemzetközi“ elnevezést, és így kapta az alakuló egyesület a Román Munkássegély nevet. Az új alakulatot 1927 októberében bejegyeztették a bukaresti törvényszéken, s így törvényesítve, az egész ország területén megindultak a szervezési munkálatok.

A kormányzó Nemzeti Liberális Párt 1928 nyarán alkalmasnak vélte a helyzetet az uralmon levő reakciós vezető körök régi tervének megvalósítására, a munkásság még legalitásában létező, a kommunista párt befolyása alatt működő tömegszervezeteinek betiltására. A kolozsvári hadbírószág elé állított „illegalisták“ perét használták fel eljárásuk törvényesítésére. Minden összefüggés nélkül bevonták ebbe a perbe Aradi Viktort is a Román Munkássegélyben végzett tevékenység és a külföldi irodalom terjesztése vádjával. A vádirat ellene a következőket hozta

fel: „Aradi Viktor különlegesen tehetséges agitatív író, *A Jövő Társadalma*, az állam biztonságát veszélyeztető, hatósági tilalom alá helyezett folyóirat szerkesztője. Mint az Egységes Szakszervezetek helyi Tanácsának alkalmazottja, vetítettképes előadásokat tartott azzal a célzattal, hogy felhívja a figyelmet és rokonszenvet ébresszen a Szovjetunió iránt, ehhez a szükséges anyagokat külföldi személyektől és szervezetektől szerezte be. 1927 decemberében közvetlen érintkezésbe lépett Bécsben és Berlinben a Nemzetközi Munkássegéllyel, amelynek célja, miként a Vörös Segélynek, a proletárforradalom. Külföldi könyvkiadóktól diapozitíveket és könyveket kapott terjesztésre“ (Ministerul Apărării Naționale, Consiliul de război al Corpului VI. Armata. *Ordonanța definitivă, pct. 38*).

Aradi bátor kiállással vállalta tetteit: „Azzal vádolnak, hogy a Nemzetközi Munkássegéllyel kapcsolatokat létesítettem. A valóság az, hogy a Nemzetközi Munkássegély működéséből példát vettem arra, hogy mit teremthet a proletárszolidaritás. Nansen, Einstein és mások hatalmas segítő akciója láttára vetődött fel bennem az a gondolat, vajon a román entellektüelek, akik valaha annyit hangoztatták a nép iránt való szeretetüket, nem gondolják, hogy szegyénteljes dolog reájuk nézve, ha nem sietnek a nyomorban degenerálódó széles dolgozó tömegek segítségére. Kapcsolatot teremtettem a bukaresti szellemi élet vezetőivel és együtt megalakítottuk a Román Munkássegélyt, amelynek az a feladata, hogy közös segítő akcióba csoportosítsa a karjaikkal és agyukkal termelőket...“ (*Építőipari Munkás* — Marosvásárhely —, 1928. szeptember 26).

A nagy per legérdekesebb mozzanatai közé tartozott az Aradi mellett felvont tanúk vallomása. Nagy részük a régi Erdélyi Román Nemzeti Párt tagja volt. Vasile Osvada, Kolozsvár polgármestere arról a nagyszerű hatásról beszélt, amelyet Aradi könyve, a *Catarina, Doamna Noastră*, a román és a magyar közvéleményre gyakorolt. Dr. Erdélyi János volt követ nyíltan kijelentette, hogy „Aradinak teljes joga van ahhoz, hogy ugyanolyan eszközökkel harcoljon az elnyomottak érdekében, mint valaha tette“ (*Építőipari Munkás*, 1928. október 6). A tanúk mindannyian elismerték, hogy Aradit még a magyar impérium idejéből ismerik, és az elnyomottak érdekeit védő humanista gondolkodású szociológusnak tartják.

Az Aradi mellett kiálló haladó szellemű román értelmiségiek egyik legszebb példáját Constantin Graur, a szocialistákhoz közel álló, neves demokrata újságíró nyújtja. A *Dimineața* hasábjain *Pentru Viktor Aradi* (Aradi Viktorért) cím alatt megjelent vezércikkben írja: „Aradi Viktor nem egyetlen pillanat alkalmával, hanem napról napra, óráról órára, hosszú időn át, fizikailag és különösen erkölcsileg, egy idegen nép, a román mellett saját nemzete uralkodó osztálya ellen szólal fel... Amit Aradi Viktor nagyszerű történelmi írásában, *Catarina, Doamna Noastră*-ban a románokról és érettségű írt, örökké megmarad a román kultúra történetében, és ezen a réven az általános kultúra történetében...“

Aradit felmentették. A Román Munkássegély központi irányítása és új, veszedelmes munkaterülete 1929 végén szükségessé tette Bukarestbe költözését.

Fuchs Simon

A központi kommunista és haladó sajtó a népi hatalom megteremtéséért vívott harc döntő szakaszában

Az 1944—1945-ös évek sajtója — módozatait és műfajait tekintve — maximális létrehozásáért folytatott forradalmi harcot, a felszabadulást követő időszak problémáinak bonyolultságát csakis a korabeli sajtó előzetes tanulmányozása, az írott szónak a szervezésben, mozgósításban és a munkásosztály akciói összehangolásában megnyilvánuló szerepe tárhatja elének a maga teljességében. Az ország szilárd alapokon történő újjáteremtésében érdekelt erők összefogását e nélkül aligha tudnók áttekinteni.

A központi sajtó az ország jövőjét meghatározó döntő pillanatokban a sokféle gazdasági, társadalmi és politikai aspektusok észlelésének fő forrását jelentette, érzékeny műszernek bizonyult a létfontosságú kérdések felmutatásában, s a Román Kommunista Párt politikájához azonnal csatlakozó tömegek és vezetők figyelmét mindenkor az adott helyzetnek megfelelő sajátos feladatok felé irányította.

A fővárosi kommunista és demokratikus napilapok oldalain első ízben jelennek meg szabadon a kommunista párt, a szakszervezetek, az Ekésfront és az Országos Demokrata Arcvonal más szervezeteinek a felhívásai, jelszavai; a párt állásfoglalásai és határozatai. A fegyveres felkelés győzelme után kedvező feltételek között, széleskörűen bontakozik ki a nagy horderejű kérdések tárgyalása a sajtóban, s ez lehetővé teszi a különböző rétegeződésű és társadalmi kategóriájú olvasóközönség jelentős növekedését. A felszabadulás után azonnal megjelentek a legjelentősebb központi lapok: *România liberă*, *Scinteia*, *Libertatea*, *Victoria*. Gyűjtő szavú programcikkeikkel az antifasiszta sajtó hajlíthatatlanságát és hazafias következetességét viszik tovább stafétaként. A kommunista párt és más haladó erők értékelésükben a sajtónak mint a harci energiákat összpontosító cselekvő eszköznek nagy jelentőséget tulajdonítottak.

Az 1944. augusztus 23-i fegyveres felkelés után a népi demokratikus kormány hatékonyságú publicisztikát teremtett abban a szakaszban, melynek történelmi óráit és napjait, a népi tömegek harcát a nemzetgazdaság újjáépítéséért és a Hitler-ellenes háború támogatásáért, az államélet demokratizálódásáért, az RKP politikájára alapozott összes szövetséges haladó erők cselekvő egységfrontjának — az 1945. március 6-i győzelem forrásának — a megteremtéséért hűségesen, szakmai feddhetetlenséggel és hozzáértéssel közvetítette.

Figyelmeztető és kiáltvány jellegű cikkek, ankétsorozatok, fényképes riportok, határozat-csoportok és agitációs hangvételű táviratok közlései keltettek széles körű visszhangot: „Mit tesz a Közmunkaügyi Minisztérium?” (*Scinteia*, 1944. december 17); „A Hitler-ellenes háború elsőbrendűsége” (*Victoria*, 1944. november 26); „A parasztok foglalják el a meg nem művelt földeket!” (*Scinteia*, 1944. november 5); „A földművesek nem állnak le!” (1944. december 21); „A vetés szabotálása — hazaárulás!” (*România liberă*, 1944. november 24).

A kommunista és demokratikus sajtót áthatja a forradalmi átalakulások útján haladó, párt vezetete tömegek iránt vállalt felelősségtudat. Az Országos Demokrata Arcvonal platform-programjának szentelt dokumentációkban, a tömeggyűlésekről és -üntetésekről közölt hírsorozatokban kiemelték az ország társadalmi-politikai

és gazdasági valóságainak konkrét elemzésén alapuló kezdeményezés célszerűségét és realitását, minthogy általános demokratikus tartalmát tekintve ez felelt meg a forradalom akkori szakaszának.

A haladó sajtó kedvező alkalmat talált arra, hogy tettere váltsa azt a jelmondatot, amely szerint a platformhoz való csatlakozás nemcsak a program egyszerű elfogadását jelenti, hanem nyílt csatlakozást a harchoz. A *Scinteia*, *Románia liberă*, *Libertatea*, *Victoria* szélesre tárja a közvélemény előtt, részletekbe menő eszmecsereét folytat az ODA platformjából eredő demokratikus reformok körül, s mint parancsoló szükségességet veti fel annak a helyzetnek a megoldását, amelyet az egymást követő három — többségében reakciós — kormány öt hónap alatt előidézett.

A *Románia liberă* „szervezést és újjáépítést” követel (1944. szeptember 30), a *Scinteia* pedig jogosan állapítja meg, hogy „a KISZ harca az egész ifjúság harcát képviseli” (1944. október 14), és a válságos pillanatokban „a demokráciáért és a haladásért küzd” (*Scinteia tineretului*, 1944. november 20). Ugyanakkor Grigore Preoteasa — a román sajtó első barikádjain található, vitázó szellemű, tehetséges közíró — hírmagyarázó esszéjében hangsúlyozza: „A belső reform — a jelen szükség-szerűsége” és „a népek aranykora” (*Románia liberă*, 1944. szeptember 28 és október 6), a *Libertatea* napilap pedig az ODA platformjában és az arcvonalon belül megtalálja azt a láncszemet, amelyről szólva Lenin hangsúlyozza, nem elég kommunis-tának lenni vagy a kommunizmus hívének általában; tudnod kell minden pillanat-ban megtalálni az egész láncot tartó ama láncszemet, amellyel a következőt is meg-ragadhatod.

1944 őszének forradalmi eredményei s 1945 végén az ODA kormányzasi prog-ramjának közzététele már egy demokratikus népi kormány beiktatásáért megvívandó harc döntő szakasza felé mutatott. Februárban a forradalmi háborgás elérte tető-fokát; valójában a dolgozók végtelen sorai hódították meg a városok utcáit és tereit azzal az elhatározással, hogy az 1944. augusztus 23-i fegyveres felkelés győ-zelmét betetőzni képes demokratikus kormányt állítsanak az ország vezetésére. A népgyűléseket és -tüntetéseket magas fokú harci szellem, a többség akarátát kife-jező, államhatalmat alkotó erő kisugárzása jellemezte.

Ezen a társadalmi-gazdasági és politikai alapaton bontakozott ki mind erőtel-jesebben a sajtó hozzájárulása a sürgető követelmények megvilágításához, valamint elhivatottsága és forradalmi következetessége, messzeviláglo állásfoglalása a tömegek előrehaladásának vérbefojtására irányuló reakciós manőverek leleplezésében.

A dolgozók sokoldalú cselekvése (az Egységes Szakszervezetek Kongresszusán kijelölt új mozgalmi szakasz és a Romániai Általános Szakszervezeti Szövetség kiala-kítása), a demokratikus kormánnyal vívott általános harc, amelynek céljai között szerepelt a reakció eltávolítása az állami kulcspozíciókból, elszigetelése és ártalmat-lanná tétele, a fokozódó erőfeszítés a parasztok földhöz juttatásának törvényesítésére, s végül az első demokratikus népi kormány beiktatása — íme a legfőbb aspektusok, amelyek 1945 télutóján és tavaszán a hírlapok élére kerültek, és rendkívüli kiadá-sokra készítettek. A *Scinteia* tisztánlátással hangsúlyozta a szakszervezeti kongresz-szusoknak, „a munkásosztály érettségi vizsgáinak” jelentőségét (*Scinteia*, 1945. ja-nuár 23): „A szakszervezeti kongresszusok az egész országnak megmutatták az 500 000 szervezett munkás építő erejét. Ez a magával ragadó erő — hála a Mun-kássegységfrontnak, a munkásosztály akcióegységének — Románia valóságos demok-ratizálódásának, a szabad, független és demokratikus ország fényes jövőjének biz-tosítóka.”

Ugyanakkor a szociáldemokrata párt hivatalos lapja kiemelte az 1944. augusztus 23 utáni új szakszervezeti menetszakasz lényegét: „A szakszervezeti mozgalom országos jellegű ellenőrző és ösztönző tényezővé kezd válni a termelésben. De ez az új szakasz új feladatokat is kijelöl a munkásság számára... a termelés mechanizmusának ismeretét, valamint a rendkívüli felelősséget a hozandó intézkedésekért, mert a vállalatok létét és fellendítését nemcsak az alkalmazottak szintjén, hanem az ország általános szükségletei kielégítésének függvényében kell biztosítani“ (*Liberatea*, 1945. január 21).

„Az ifjúság kongresszusa és egysége“ (*Scinteia tineretului*, 1945. február 5) tovább mélyíti az események jelentőségét: „Ebben az egységben az ifjúság ma rendkívüli súlyt képvisel, jelentős szerepet játszik az ország politikai és gazdasági életében... A fiatal munkások ma lelkesen és elszántan támogatják a Hitler-ellenes háborút, siettetik a győzelmet és az ország gazdasági talpraállítását.“

Az Általános Szakszervezeti Szövetség megalakítása után a *Scinteia* mélyrehatóan elemzi a munkásmozgalomban végbement eme történelmi aktus jelentőségét: „Az egyszerű munkástól, a szakszervezeti tagtól kezdve, az üzemi bizottságon, a szaktanácson, a helyi és a központi szakszervezeti bizottságokon át a legmagasabb szervig — az Általános Szakszervezeti Szövetség Központi Bizottságaiig — ott találjuk az összes szükséges besorolásokat; a munkásság szerves egészet és rendkívüli erőt alkot... [a Szövetség] megsokszorozza a munkásosztály homogeneitását, tudatos és szabadon vállalt fegyelmének, érdekazonosságának és cselekvésegységének a szellemét“ (1945. február 2).

„Óriási és felelősségteljes az a szerep, amelyet a Szövetség minden téren játszanı fog Románia fejlődésében és irányvételében — írja a *România liberă*. — Mint-hogy a munkástömegek haladásért vívott hosszú harcai és történelmi tapasztalatai előzték meg e Szövetség születését, bizonyosak lehetünk abban, hogy a demokrácia egyik bástyája lesz.“

Egy új és döntő szakaszban, 1945 első napjaiban merült fel az agrárreform problémájának a megoldása, a parasztnak földhöz juttatásának törvénybe iktatása. A kommunista és demokratikus napilapok — a Rădescu-kormány ellenséges tagjaitól támogatott maroknyi földbirtokos réteggel szemben — cáfolhatatlan bizonyossággal helyezték előtérbe az agrárreform új társadalmi-politikai és gazdasági feltételekhez kötött, hangsúlyozottan demokratikus jellegét.

Azokban a napokban leplezték le Nicolae Rădescu tábornokot, a burzsoázia országveszejtő érdekeinek védelmezőjét. A kormány reakciós szárnya ellenségesen szállt szembe minden forradalmi változással, s mindinkább bizonyossá vált, hogy a hatalmat csak akkor adja fel, ha elkergetik.

Az Országos Demokrata Arcvonal kormányzási platformja mellett tüntető százazrek számára megfellebbezhetetlen életszükségletté vált a demokratikus államhatalom megteremtése.

A 26 évvel ezelőtti sajtó megsárgult lapjain — akárcsak egy visszajátszott filmen — élőn, lángolóan, tele lelkesedéssel jelennek meg a dolgozók tüntetései és szabadtéri gyűlései — a nép tiltakozásának és jogos akarata kifejezésének mozzanatai.

Az első filmkocka: „A nép kezdte megérteni...“, „éretten gondolkodunk. A harci akarata, hogy ne hagyjuk magunkat lábbal tiporni, a dolgozók szolidaritása erőteljesen nyilvánult meg“.

„Rădescu tábornok a nép ellen“, „reakciós és fasiszta módszerekkel akart kormányozni, Antonescu diktatórikus módszereivel... Rădescu tábornoknak ez nem fog sikerülni!“ (*Scinteia*, 1945. február 14—19).

„Szemben a valósággal...“ „egy ilyen program [az ODA kormányzási programja] visszautasítása azt jelentené, hogy állandósítod a káoszt az ország gazdaságában, hogy elutasítod a paraszti tömegek követeléseit, azt jelentené, hogy nem akarsz kilépni az állandósuló politikai válságból“ (*România liberă*, 1945. január 29).

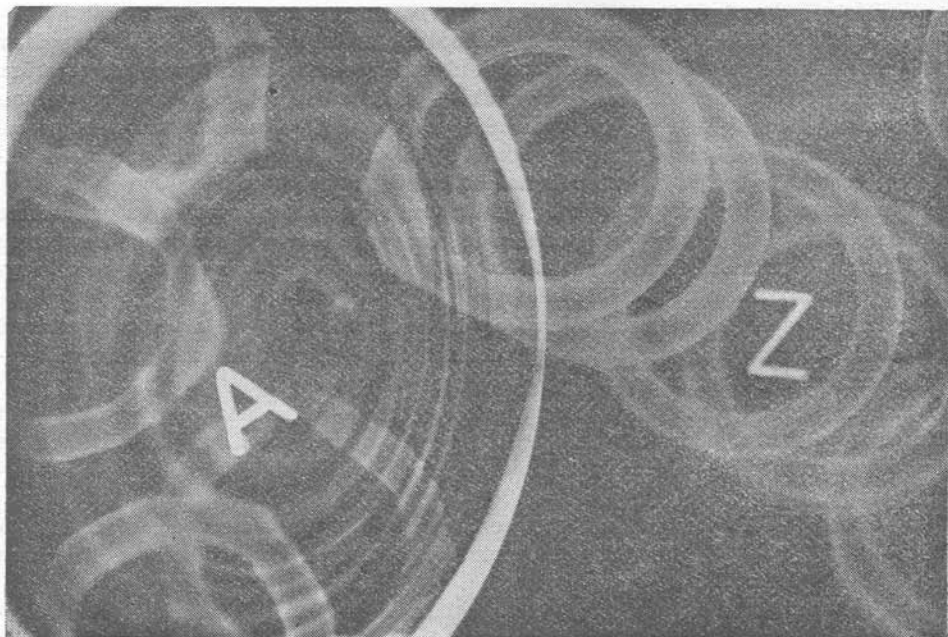
Egy másik filmkocka: Az Országos Demokrata Arcvonal kormányzási programjának azonnali alkalmazásáért békésen tüntető tömegbe lönek Rădescu parancsára. Az országos fölháborodást sűriti pamfletbe a *România liberă* hasábjain *Hóhér* címmel Grigore Preoteasa.

És végül, egy utolsó filmkocka a *Scinteia* 1945. március 7-i számának vezércikkéből: „A nép győzelme“. „Csak tíz nap múlt el azóta, hogy a szörnyeteg Rădescu fasiszta pribékjei gépfegyvertűzet nyitottak a Palota téren tüntetőkre. A főváros lakossága megmutatta: nem fél sem a fenyegetésektől, sem a golyóktól, s a terror sem akadályozhatja meg abban, hogy maga elé tűzött feladatát teljesítse: egy demokratikus rendszer megteremtését és egy valóban demokratikus kormány beiktatását.“

A kommunista sajtó hangot ad a tömegek forrongásának és törekvéseinek, követi őket a főváros utcáin, a nagy népgyűléseken és tüntetéseken, velük együtt száll szembe a reakció mesterkedéseivel, határozottan és bátran visszavág a munkásosztály építő forradalmi lendületét megtörni szándékozó kísérletekkel: az első demokratikus népi kormány beiktatásának döntő napjaiban a rá jellemző hajlíthatatlansággal bizonyította be kivételes szervező- és mozgósító képességét, tekintélyét, hűségét, harcos forradalmi szellemét az ország és a nép elsőrendű érdekeinek szolgálatában.

Ion Luca

Megjelent a Presa noastră 1970. 3. számában. Rövidített szöveg.

Kabay Béla: Adatrendszer (fotokompozíció)